

durumlara, genel varlık düzenindeki birinci amacı doğru kavrayarak bakıldığında bunların da temelde iyi olduğu anlaşılar. Meselâ öfke ve şehvet duygularının yaratılıştaki birinci amaç insanın savunma, üreme, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamasıdır; ancak bunlar aklın kontrolünden çıkarsa kötülöklere sebep olur.

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde sabır, tevekkül, dua gibi kavramlarla müslümanlara hayatın zorlukları ve acıları karşısında dayanma gücü aşılayan, her şeye rağmen geleceğe ümit ve iyimserlikle bakmayı telkin eden genel ifadeler yanında (meselâ bk. el-Bakara 2/153-157; el-Hadîd 57/20-23), bazı sıkıntı ve musibetlerden söz ederek bunları aşma iradesini geliştirmeyi amaçlayan açıklamalar da bulunmaktadır. Meselâ Duhâ ve İnşirâh sûrelerinde Hz. Peygamber'in imkânsızlıkların içinden gelerek çeşitli lutuflara mazhar kılındığı hatırlatıldıktan sonra her güçlüğün yanında mutlaka bir kolaylığın da bulunduğu belirtilmekte (el-İnşirâh 94/5-6), böylece insanların karamsarlık ve çaresizlikten korunması amaçlanmaktadır. Nitekim bütün tefsirlerde yer alan bir hadise göre Resûl-i Ekrem, müslümanlara müjde olarak okuduğu bu âyetleri bir zorluğa karşı iki kolaylık bulunduğunu, dolayısıyla bir zorluğun iki kolaylığı yenemeyeceği şeklinde yorumlamıştır (Taberî, XXX, 235-236; Fahreddin er-Râzî, XXXII, 7). Başka âyetlerde de insanların gelecekle ilgili kaygılarını yatıştırmak, en zor durumlarda bile ümitlerini kaybetmemelerini sağlamak üzere Allah'ın gûnahtan sakınan kişi için güçlüklerden çıkış yolu yaratacağı, işini kolay kılacağı, ona hiç beklemediği yerlerden rızıklar vereceği ve Allah'ın, kendisine dayanıp güvenenlerden yardımını esirgemeyeceği bildirilmektedir (et-Talâk 65/1-4). Allah hakkında hüsnüzanda bulunmayı öğütleyen hadislerin asıl amacı da insanı ümitsizlik ve kötümserlik buhranından korumaktır (meselâ bk. *Müşned*, II, 297, 304, 359; Buhârî, "Tevhîd", 15, 35; Müslim, "Tevbe", 1, "Zikir", 3, 19). Nihayet müslümanlar arasında kardeşlik, dayanışma ve paylaşma gibi ilişkilerin güçlendirilmesini emreden âyet ve hadislerin en önemli hedeflerinden biri de yokluk ve acı çeken kişiyi intihara kadar götürmesi ihtimali bulunan yalnızlık, çaresizlik ve tükenmişlik psikolojisine düşmekten korumaktır.

İbnü'r-Râvendî, Ebû'l-Alâ el-Maarrî, Ebû Bekir er-Râzî gibi zaman zaman mül-

hidlikle suçlanan bazı kötümser düşünür ve şairlere rastlanırsa da başta mutasavvıflar olmak üzere müslüman âlim ve düşünürlerin büyük çoğunluğu, İslâm'ın belirtilen genel dünya görüşü ve hayat anlayışının yanında ontoloji, teoloji ve ahlâk konularındaki iyimser felsefelerin de sonucu olarak doğal âfet, hastalık, ölüm gibi olguları, evrensel planda hüküm süren ilâhî iradenin insana yansımaları olarak değerlendirmek ve bu çerçevede hayata iyimser bakmak, sıkıntıları sabır ve metanetle karşılamak, toplumda dayanışma ve paylaşma ruhunu da harekete geçirecek bunların üstesinden gelmek için çaba harcamak gerektiğini düşünmüşlerdir. Ayrıca bilhassa tasavvuf ve ahlâk alanında üzüntüden kurtuluşu ve hayata iyimser bakışı telkin eden geniş bir literatür oluşmuştur (ayrıca bk. HAYIR; HÜZÜN; ŞER).

BİBLİYOGRAFYA :

M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "hyr" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "hyr" md.; *Müşned*, I, 227; II, 297, 304, 359; Dârimî, "İsti'zân", 54; Buhârî, "Tevhîd", 15, 35, "Cenâ'iz", 80, "Kader", 3, "Rikâk", 31; Müslim, "İmân", 203-208, "Kader", 22-24, "Tevbe", 1, "Zikir", 3, 19; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, I, 204-205; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXX, 235-236; Fârâbî, *Fuşûlû'l-medeni* (nşr. D. M. Dunlop), Cambridge 1961, s. 133-134, 163; İbn Sînâ, *eş-Şifâ el-İlâhiyyât* (1), s. 363, 365, 415; Gazzâlî, *İhyâ*, IV, 258; a.mlf., *el-İmlâ' fi'ş-Şikâti'l-İhyâ* (İhyâ içinde), V, 35-36; Sühreverdî, *Kitâbü't-Telvîhât* (Mecmû'a fi'l-hikmeti'l-ilâhiyye içinde, nşr. H. Corbin), İstanbul 1945, s. 78-79, 466-467; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, Beyrut 1411/1990, XXXII, 7; İbnü'l-Arabî, *el-Fütühât*, VI, 262-263; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XIV, 20-48; XX, 116-117.

MUSTAFA ÇAĞRICI

İYİSAN, İhsan (1873-1946)

Şeyh,
dinî eserler bestekârı ve icracısı.

İstanbul Üsküdar'da Şâbâniyye'den Nalçacı Halil Efendi Dergâhı'nda doğdu ve orada yetişti. Aynı dergâhın şeyhlerinden Mustafa Enverî Efendi'nin küçük öğrencisidir. Kaynaklarda hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Tarikat bilgilerini büyük ölçüde, babasının vefatıyla (1872) şeyhiğe getirilen ağabeyi Mehmed Tayyar Efendi'den almış olmalıdır. Kendisinden hilâfet aldığı ağabeyinin 1910 yılında ölümü üzerine bu dergâhın şeyhliğine getirildi ve tekkeler kapatılınca kadar (1925) vazifesini sürdürdü. Ayrıca bir süre defter-i hâkânide görev yaptı.

Güzel sesinin yanında dinî müziğe vukufuyla ve bu sahadaki bestekârlığıyla tanınan İhsan Efendi özellikle durak okumakta şöhret bulmuştur. İlk müzik bilgilerini Selâmi Ali Efendi Tekkesi şeyhi Ahmed Muhtar Efendi'den aldıktan sonra Bandırmalı Tekkesi zâkirbaşı Paşa Mehmed Efendi, Atik Vâlide Sultan Dergâhı şeyhi Şerefeddin Efendi'nin kardeşi Âgâh Bey ve Sümbül Efendi Dergâhı zâkirbaşı Sinan Efendi'den de faydalandı; ilâhi ve durak meşketti. Öğrendiği durakların büyük kısmını dayısı müzikşinas Behlül Efendi'den meşkettiği söylenir. Sadece üç ilâhisinin notası günümüze ulaşabilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Vassâf, *Seftne*, IV, 91; Zâkir Şükrü, *Mecmû'a-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 80-81; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 663-664; Töre, *İlahiler*, V, 45, 200; VIII, 37, 167; IX, 186, 273; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 65; Öztuna, *BTMA*, I, 413; Ömer Tuğrul İnâncer, "Şabanîlik (Şabanîlik Zikir Usulü ve Musikî)", *DBİst.A*, VII, 124.

NURİ ÖZCAN

İYNE

(bk. İNE).

İZ, Abdullah Mahir (1895-1974)

Öğretmenliği
ve faaliyetleriyle tanınan yazar.

28 Ocak 1895'te İstanbul'da doğdu. Babası Külâhîzâdeler diye anılan bir ilmiye ailesinden, Medine ve Ankara kadılıklarında bulunmuş Seyyid İsmâil Abdülhalim Efendi, annesi de kadı ve şeyhülislâmlar yetiştirmiş bir aileden gelen Raîfe Hanım'dır. Tahsiline babasının kadılıkla görevli bulunduğu Midilli'de başladı; Balıkesir İdâdîsi'nin ilk kısmında okudu. Burada,

Abdullah
Mahir İz

kendisine hocalık yapmak üzere babası tarafından İstanbul'dan getirilen Saraybosnalı müderris Mahmud Necî Efendi'den özel dersler aldı; bu hocasından ileriki yıllarda da çeşitli dersler okudu. Babasının tayin edildiği İstanbul, Isparta ve Medine'de rüşdiyeye devam etti. Medine'de Arapça'sını ilerletti. İstanbul'a döndükten sonra iki yıl Vefa İdâdî'sinde öğrenim gördü. Babasının kadı olarak gittiği Ankara'da sultâniden mezun oldu (1916). Aynı okulun ilk kısmında Türkçe muallimliğiyle elli dokuz yıl sürecek olan öğretmenlik hayatına başladı. Millî Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya gelen Mehmed Âkif'le birlikte Farsça, Fransızca ve edebiyat alanlarında çalışarak kendini yetiştirdi. "Tûf-i Şegaf" başlıklı ilk şiiriyle daha birkaç şiirini Maksud Kâmrân takma adıyla bu yıllarda Sa'y mecmuasında yayımladı. Bir yandan hocalık yaparken bir yandan da Büyük Millet Meclisi'nde zabıt kâtibi, zabıt mümeyyizi ve ikinci grup şefi sıfatıyla dört yıl görev yaptı. Bu sırada, Büyük Millet Meclisi hükûmetinin Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'ne bağlı Te'lîfat ve Tedkîkât-ı İslâmiyye Encümeni üyeliğiyle Ankara'ya gelen Ömer Ferit (Kam) ile tanışarak ondan faydalandı. Ankara'nın hükûmet merkezi olacağının anlaşılması üzerine meclisteki görevinden ayrıldı ve Sultanselim'deki İmam-Hatip Mektebi'nin tarih hocalığına tayin edildi (16 Aralık 1924). Üniversite tahsilini tamamlamak üzere önce Eczacı Mektebi'ne, arkasından Kimya ve Hukuk fakültelerine yazılıp bir süre devam ettiyse de nihayet Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldu. Kadıköy Orta Mektebi, Fransız Saint Jean D'Arc Okulu, Halıcıoğlu ve Kuleli Askerî liseleri, Üsküdar Paşakapı ve Davutpaşa orta mekteplerindeki hocalığını sürdürürken Edebiyat Fakültesi'nin derslerini bitirdi. Fakat tezini tamamlayamadan Edremit Orta Mektebi müdürlüğüne tayin edildi (12 Eylül 1933). 1936'da Beykoz Orta Mektebi Türkçe öğretmenliğiyle İstanbul'a dönünce tezini tamamlayıp 1938 yılında fakülteden mezun oldu ve Nişantaşı Erkek Orta Mektebi müdürlüğüne getirildi.

Mahir İz'in öğretmenlik hayatının son devrelerinden biri, Haydarpaşa Lisesi'ndeki edebiyat öğretmenliğiyle İstanbul İmam-Hatip Mektebi müdürlüğü (1958-1959) oldu. Çamlıca Kız Lisesi edebiyat öğretmeni iken emekliye ayrılan Mahir İz (Ocak 1960), İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde İslâmî edebiyat tarihi hocalığı ile yeniden mesleğine döndü. Burada tasavvuf tarihi, hitabet ve irşad derslerini

de okuttu (1960-1970). 1960 ihtilâlinde sonra Kur'ân-ı Kerîm'in Latin harfleriyle basılması konusunda danışılmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından davet edildiği Ankara'daki bir toplantıda bunun yanlış olduğunu söyleyerek vazgeçilmesini sağladı. Aynı yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nca hazırlatılan *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı* adlı eserin redaksiyon heyetine başkanlık yaptı. Özel Fatih Kolejî'nin kurucu müdürü oldu (1965-1968). 9 Temmuz 1974'te vefat eden Mâhir İz'in cenazesi 11 Temmuz'da Sahrayıcedid Mezarlığı'na defnedildi. Ölümü üzerine bazı şairler tarafından tarih manzumeleri ve mersiyeyle yazılmış, hakkında otuz kadar yazı kaleme alınmıştır. Ayrıca İmam Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki talebelerinin yayımladığı *Tohum* dergisinin 86. sayısı (1975) Mahir İz Özel Sayısı olarak çıkarılmış, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin önünden geçen caddeye törenle Mahir İz caddesi adı verilmiştir (19 Haziran 1995).

Şiirlerinde Maksud Kâmrân, içtimaî ve edebî yazılarında Namık Yaz, ilmî yazılarında Abdullah Söğüt takma adını kullanan Mahir İz, özellikle 1960 sonrasında çıkan *Diyanet Gazetesi*, *Sebilürreşâd*, *İslâm Düşüncesi*, *Tohum*, *Oku*, *Hilâl*, *Yeni İstiklâl*, *Bugün*, *Yeni Asya* gibi gazete ve dergilerde kendi adıyla yazılar kaleme almıştır. Bu arada dinî ve ilmî yayın yapmak üzere kurulan Sönmez Neşriyat ve Matbaacılık Şirketi'nin iki yıl idare meclisi reisliğini yapmış ve gençler üzerinde etkili olan haftalık *Yeni İstiklâl* gazetesinin ilk otuz sayısında başmakale yazmıştır.

Sosyal faaliyetleriyle de dikkat çeken Mahir İz birçok cemiyet ve vakfın kuruluşuna katılmış, buralarda aktif hizmetlerde bulunmuştur. Bunlar arasında, Millî Mücadele'yi desteklemek üzere Büyük Millet Meclisi'nin açılışından önce Ankara'da kurulan Azm-i Millî Cemiyeti, Ankara ve İstanbul'da Muallimler Cemiyeti, İmam-Hatip okullarının kurulması ve yaygınlaştırılmasında önemli hizmetler gören İlim Yayma Cemiyeti, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı ile Millî Kültür Vakfı sayılabilir. Mahir İz, Erzurum'dan bağımsız aday olarak 1961 ve 1965 yıllarında senato seçimlerine katılmışsa da seçilememiştir.

Mahir İz'in en önemli taraflarından biri de çok sevilen bir sohbet adamı ve iyi bir hatip olmasıdır. Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki hocalığından itibaren çeşitli fakültelerden öğrencilerle yaptığı sohbetleri İstanbul'un en güzel mekânların-

da birer ilim, irfan ve sanat mahfeli halinde yıllarca devam etmiştir.

Eserleri. 1. *Tasavvuf* (İstanbul 1969, 2000 [9. bs.]). Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki derslerinde asistanı Selçuk Eraydın'ın tuttuğu notların müellif tarafından tamamlanması suretiyle hazırlanmıştır. Konuların işleniş sırasında müellifin edebî birikimini esere aktarması, çok sayıda Arapça, Farsça ve Türkçe beyti nakledeyerek tasavvuf edebiyatını en seçkin örnekleriyle açıklaması kitaba ayrı bir değer katmaktadır. İlk baskısından sonra eser, talebelerinden M. Ertuğrul Düzdağ tarafından ders kitabı hüviyetinden çıkarılarak yeniden düzenlenmiş, sonunda yer alan tarikatlar listesi geliştirilerek alfabe sırasına konulmuş, bir indeks ve Mahir İz'in hayatıyla ilgili kısa bir bölümün ilavesiyle yeniden bastırılmıştır (İstanbul 1981). 2. *Din ve Cemiyet* (İstanbul 1972). İslâmiyet'in sosyal hayatın her sahâsı için gösterdiği usul ve yolları ortaya koyan bir eserdir. İçindeki yazıların bir kısmı *Diyanet Gazetesi*'nde "Amel-i Sâlih Sohbetleri" başlığı altında, bazıları ise *İslâm Düşüncesi* dergisinde daha önce yayımlanmış makalelerden oluşan eseri M. Ertuğrul Düzdağ yeniden neşre hazırlamıştır (İstanbul 1979, 1998 [5. bs.]). 3. *Yılların İzi* (İstanbul 1975). Seksen yıllık ömrünü, Osmanlı Devleti'nin geniş coğrafyası içinde İstanbul'dan Medine'ye kadar uzanan çeşitli yerlerde ittihat ve Terakkî, Millî Mücadele ve Cumhuriyet döneminde yaşayarak geçirmiş, çöküşü ve kurtuluşu görmüş, Cumhuriyet'in kuruluşu sırasında cereyan eden olaylara meclis zabıt kâtibi olarak şahit olmuş olan Mahir İz'in hâtıralarından meydana gelen eser, yakın tarihimizin bilinmeyen siyasî hadiselerine ait bazı gerçekleri ortaya koyması bakımından önemlidir. Kitapta müellifin çocukluğu, gençliği, mektep hayatı, arkadaşları, hocaları, dostları, talebeleri, fikirleri ve hayat prensipleri hakkında verdiği bilgiler dört bölüm halinde düzenlenmiştir.

Mahir İz ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlatılan *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl)* (Ankara 1961) adlı eseri gözden geçirmiş ve Ahmed Cevdet Paşa'nın *Kıyas-ı Enbiyâ*'sını sadeleştirmiştir (Ankara 1972). Eserin Hz. Peygamber'e ait ilk kısmı M. Ertuğrul Düzdağ tarafından yeniden düzenlenerek *Peygamber Efendimiz* adıyla tek cilt halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1982).

BİBLİYOGRAFYA :

Mahir İz'in MÜ İlahiyat Fakültesi'ndeki dosyası; Mahir İz, *Yılların İzi*, İstanbul 1975, tür.yer.; a.mlf., *Tasavvuf* (nşr. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 1997, s. 252-255; Mustafa Özdamar, *Mahir İz Hoca*, İstanbul 1994; "Büyük Bir İnsanı Daha Kaybetmemiz Üzerine: Mahir İz Hoca-mız", *Tohum*, sy. 85, İstanbul 1974, s. 5-7; Mehmed Çavuşoğlu, "Hocam Mahir Bey İçin", a.e., sy. 86 (1975), s. 8-13; Veli Ertan, "Mahir İz Hocamızı Anarken", a.e., sy. 86 (1975), s. 28-29; Uğur Derman, "Mahir Hoca'dan İzler", *KAM*, IV/1 (1975), s. 15-26; Osman Öztürk, "İslâmî Edebiyatın Unutulmaz Üstadı Mahir İz Hoca (1895-1974)", *İslâmî Edebiyat*, sy. 2, İstanbul 1988, s. 41-43; M. Ertuğrul Düzdağ, "Hocam Mahir İz Bey ve Hatıralarım", *Zaman*, 24-30 Ağustos 1994.

MUSTAFA UZUN

İZÂFET

(الإضافة)

Zihni bir faaliyette
iki veya daha çok tasavvur arasında
kurulan bağlantı,
bir başka şeyle bağlantılı olarak
kavranan şey;
Aristoculuk ve İslâm felsefesinde
on kategoriden dördüncüsü
(bk. MAKÛLÂT).

el-İZÂH

(الإيضاح)

Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-'ulûm*'unun
belâgatla ilgili bölümünün
ihtisarı olarak Hatib el-Kazvîni
(ö. 739/1338)
tarafından kaleme alınan
et-Telhîş üzerine
yine kendisinin yazdığı
şerh mahiyetindeki eseri
(bk. KAZVÎNÎ, Hatib; MIFTÂHU'L-ULÛM).

el-İZÂH

(الإيضاح)

Enderâbî'nin
(ö. 470/1077)

Kur'an ilimlerine ve kıraate dair eseri.

Tam adı *el-İzâh fi'l-Kırâ'ât*'tir. Mukaddimede, Kur'an talebelerinin ve hocalarının ihtiyaç duyduğu konuları ele alan bir kitap yazması için kendisine yapılan başvuruları dikkate alarak eserini telif ettiğini belirten müellif çalışmasını elli üç bölüm (bab) halinde düzenlemiş, bölümlerin sonuna kıraat ilmini tahsil etmek isteyenlerin mutlaka öğrenmeleri gereken bilgiler eklediğini söylemiştir. İbnü'l-Cezerî *el-İzâh*'ı on kıraat hakkında yapılmış bir çalışma olarak zikreder, ancak bu yan-

lış bilgiden onun eseri görmediği anlaşılmaktadır.

el-İzâh'ın ilk yirmi dört bölümünde fe-zâilü'l-Kur'an, el-ahrufü's-seb'a, Kur'an'ın nüzûlü ve cem'i, mushaflar arasındaki ihtilâflar, Mekki ve Medeni sûreler, âyet, kelime ve sûre sayısı, cüz, Hz. Peygamber ve ashabının okuyuşları gibi konular ele alınmış, geriye kalan bölümlerde ise harflerin cinsleri ve sıfatları, meşhur kâ-rilerin okuyuşlarını bugüne ulaştıran senedler, kâriilerin biyografileri, tecvid ve usûl-i kırâate dair meseleler incelenmiştir. Kitabın sonunda, Kur'an-ı Kerim'deki sıraya göre sûreler ele alınarak kurrâ arasındaki okuyuş farklılıklarına işaret edilmiştir.

Eserin telifinde semâ, arz, icâzet ve yazılı kaynaklardan faydalanma metotları kullanılmış, semâ metoduna genelde "ahberenâ", nâdiren de "ahberenî" ifadesiyle ve daha çok 1, 2, 3, 4, 5, 9 ve 10. bablarda başvurulmuştur. Kurrâ-i aşereden Hâlef b. Hişâm yerine İbn Muhaysın'ın tercih edilmesiyle oluşturulan on imamın okuyuşlarını müellife kadar getiren sened ve tariklerin ele alındığı 32. babda arz ve semâ yolu birlikte kullanılmış, müellif kıraat senedlerini zikrederken söze "ahberenâ" veya "kara'tü alâ" ifadeleriyle başlamış, babın sonunda, "Bunlar tilâvet olarak okuduğum, söz ve semâ yoluyla aldığım kıraatlerin senedleridir" şeklinde bir açıklamaya yer vermiştir. 3, 9, 16 ve 32. bablarda ise icâzet metodundan istifade edildiği görülmektedir. Enderâbî kendisinden önceki bazı müelliflerin eserlerinden de faydalanmıştır. Müellif adı zikredilerek yapılan bu tür nakillerden onun Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın *Fezâ'ilü'l-Kur'an*, İbn Kuteybe'nin *Te'vilü müşkil-lil-Kur'an*, İbn Cerir et-Taberî'nin *Câmi'u'l-beyân*, İbn Ebû Dâvûd'un *Kitâbü'l-Meşâhif*, İbn Mücâhid'in *Kitâbü's-Seb'a*, Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî'nin *İzâhu'l-vakf ve'l-ibtidâ'* ve *Kitâbü'l-Ezdâd* adlı eserlerinden yararlandığı anlaşılmaktadır.

el-İzâh, kendi alanında telif edilmiş ilk kaynaklardan olması açısından önemli bir yere sahiptir. Buna rağmen daha sonra aynı sahada eser veren Alemüddin es-Selhâvî'nin *Cemâlü'l-kurrâ'* ve *kemâlü'l-ikrâ'*da, Zerkeşî'nin *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'an*'da, Ebû Şâme'nin *el-Mürşidü'l-veciz*'de, Süyûtî'nin *el-İtkân*'da bu çalışmadan söz etmemeleri eserin yayılma imkânı bulamadığını göstermektedir. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî, *el-İzâh*'ın bazı bölüm başlıklarıyla *el-Burhân* ve *el-*

İtkân'ın aynı konulardaki bölüm başlıkları arasında görülen kısmî benzerliklerden hareketle eserin bu müellifler üzerindeki etkisinden söz ediyorsa da (*MMMA*, XXIX [1405/1985], s. 251-252) Zerkeşî ve Süyûtî'nin, eserlerine başvurdukları diğer müellifleri açıkça belirtirken *el-İzâh*'tan faydalandıkları halde onu hiç anmamaları mâkul görünmemektedir.

Rivayete dayanan önemli görüşler ihtiva etmesi ve meşhur kaynaklarda bulunmayan bazı nakillere yer vermesi (mese-lâ bk. el-ahrufü's-seb'a ile ilgili olarak vr. 13^b, 14^b) *el-İzâh*'ın değerini ortaya koyan hususlardır. "Mesânî", "mufassal" ve "es-seb'u't-tivâl"le ilgili olarak verilen bilgileri de aynı genişlikte bir başka kaynakta bulmak güçtür (bk. vr. 38^a, 39^b).

el-İzâh'ın bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (AY, nr. 1350). Eserin 1. babı *Fezâ'ilü'l-Kur'an* ve *ehlîhî ve ahlâkuhüm*, 32. babı *Kırâ'âtü'l-kurrâ'i'l-ma'rûfin bir-rivâyâti'r-ruvâti'l-meşhûrin* adıyla Ahmed Nusayyif el-Cenâbî tarafından neşredilmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Enderâbî, *el-İzâh fi'l-kırâ'ât*, İÜ Ktp., AY, nr. 1350; a.mlf., *Kırâ'âtü'l-kurrâ'i'l-ma'rûfin bir-rivâyâti'r-ruvâti'l-meşhûrin* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî), Beyrut 1405/1985, neşredenin girişi, s. 13-35; a.mlf., *Fezâ'ilü'l-Kur'an ve ehlîhî ve ahlâkuhüm* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî, *MMİr*, XXXVIII [1408/1987] içinde), neşredenin girişi, s. 190-206; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 93; Ahmed Nusayyif el-Cenâbî, "el-İzâh fi'l-kırâ'ât li'l-Enderâbî", *MMMA* (Küveyt), XXIX (1405/1985), s. 219-252.

TAYYAR ALTİKULAÇ

İZÂHU'L-MEKNÛN

(إيضاح المكنون)

Bağdatlı İsmâil Paşa'nın
(ö. 1920)

Keşfü'z-zunûn'a zeyil olarak
kaleme aldığı bibliyografik eseri
(bk. BAĞDATLI İSMÂİL PAŞA).

İZBUDAK, Veled Çelebi

(1869-1953)

Dil âlimi,
son dönem Mevlevî şeyhlerinden.

Konya'da doğdu. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî soyundan bir aileye mensuptur. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra Mekteb-i Rüşdiyye'ye kaydolduysa da iki yıl sonra ayrılarak Sultan Veled Medresesi'ne girdi. Rüşdiyede başlayan şiir ve ede-